

Діти-заручники війни в Україні

Степаненко Н. В.

*доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: NataliaSV@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206*

Діти-це майбутнє кожної держави. Внаслідок російської агресії тисячі дітей стають заручниками війни, перед якими щодня з'являються численні виклики, пов'язані з порушенням абсолютно всіх прав, що зазначені в Конвенції ООН з прав дитини, міжнародному законодавстві, законах України. Український народ ніколи не пробачить російським окупантам знущання та вбивства сотень невинних дітей.

Масові евакуації, переміщення дітей, сімей з дітьми з населених пунктів, де ведуться активні бойові дії, постійні загрози життю та здоров'ю, вбивства чи захоплення дітей у заручники, обстріл мирних населених пунктів, а також ризик вчинення різних форм жорстокого поводження, адміністративних чи кримінальних правопорушень по відношенню до дітей є злочинами проти людяності та військовими злочинами, відповідно до Римського статуту міжнародного кримінального суду [1].

Найголовніше право-право на життя, закріплене статтею 6 Конвенції ООН про права дитини [2]. Російські загарбники не лише стріляють по дітях, яких українці намагаються вивезти із зон бойових дій, а й використовують їх у якості живого щита для переміщення своїх колон. Вже в перші дні війни вдалося вивезти в безпечні місця значну частину дітей, але є й ті діти, котрі пережили обстріли, бомбардування, окупацію в підвалах та сховищах. За даними державного порталу розшуку дітей «Діти війни», понад 12572 тис. дітей перебувають у списку депортованих та примусово переміщених до Росії [3].

На жаль, в умовах сьогодення, незважаючи на дію міжнародно правових актів, неповнолітніх залучають до воєнних дій та збройних конфліктів. Вони стають не тільки жертвами, але й тими, що самі чинять насильство. Військові держави-агресора, попри заборони, використовують дітей для збору даних розвідки, готують для участі в бойових діях та виконання допоміжних функцій, перетворюють на засіб ведення війни, систематично вербують у військові формування або викрадають, щоб перетворити в дітей-солдатів. За такі дії передбачено покарання, згідно зі статтею 150 Кримінального кодексу України [4]. Залучення дітей до збройного конфлікту викликано необізнаністю дітей і дорослих про норми міжнародного гуманітарного права та ювенального законодавства України, що забороняють використовувати дітей у будь-яких видах воєнної активності.

Відомо також про численні факти сексуальних відносин через залякування, погрози, шантаж, використання безпорадного стану з особою, якій не виповнилося 18 років, що караються статтями 152, 153, 155, 156 Кримінального кодексу України [4]. Застосування фізичної сили, так само як і погрози цим, до дітей, яких підозрюють у стосунках із представниками військових формувань іншої сторони збройного конфлікту, а також залучення неповнолітніх осіб до будь-якої роботи під час тримання під вартою засуджуються статтями 126, 127, 146 Кримінального кодексу України [4].

Порушенням Кримінального кодексу України статті 315 є спроба пригостити підлітка пігулками або «травкою», а також алкоголем для того, щоб він легше сприймав ситуацію, пов'язану з військовими діями. А за свідоме залишення без допомоги дитини, яка перебуває в небезпечному для життя стані й позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження передбачене покарання стаття 135 Кримінального кодексу України [4].

Заручниками війни діти стали й у численних порушеннях права на освіту. Наразі, внаслідок повномасштабного вторгнення, станом на 04.12.22 року через бомбардування та обстріли збройними силами рф пошкоджено 2719 закладів освіти, 332 з них зруйновано повністю. Захоплення чи використання закладів освіти задля військових цілей призводить до того, що в умовах війни про якісну освіту не може бути мови. Знищені від обстрілів заклади закриваються, діти змушені переходити на дистанційне онлайн навчання до інших закладів освіти. Небезпека ракетних обстрілів, відсутність електропостачання та мережі інтернет заморожують освітню діяльність. Доводиться переховуватись в бомбосховищах чи підвалах, опрацьовувати матеріали самотужки [5].

Наша держава постійно допомагає найвразливішій категорії-дітям, пропонуючи різноманітні способи підтримки. Набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 302 [6].

З метою пошуку та визволення дітей з місць примусового переміщення чи депортації від початку повномасштабної війни в Україні запрацював державний портал розшуку дітей «Діти війни». Це інформаційна платформа, де можна повідомити про дитину, яка загубилась, про злочин, скоєний проти неї, про примусову зміну громадянства та документів дитини. Тут зібрана інформація про число вбитих, поранених, зниклих безвісти, депортованих і тих, кого вдалося розшукати і повернути [3].

Для допомоги дітям, які опинилися у складних ситуаціях у воєнний час Офіс Президента України спільно з ЮНІСЕФ та Міністерством соціальної політики України створили телеграм-бот «Дитина не сама» [7]. Там розміщений алгоритм дій, якщо знайдено дитину без супроводу, що робити, якщо загубили дитину під час евакуації, а також оновлена інформація щодо усиновлення дітей під час війни, які перебувають у закладах інституційного догляду. Було дещо спрощено процедуру опіки для родичів дітей, а також запропоновано «Тимчасове влаштування». Питання усиновлення, тимчасового влаштування дитини у родину, захисту прав дітей, які залишилися без піклування батьків чи перебувають у складних життєвих обставинах, оновлені 22.03.2022 постановою Кабінету Міністрів України № 349 [8]. Наразі усиновлення дітей, які перебувають на території України, провадиться лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України і тільки по відношенню до тих дітей, щодо яких вдалося встановити обставини життя їх батьків або інших родичів.

Отже, небезпека ракетних обстрілів, переміщення, ризик постраждати або стати свідком насильства, відділення від сім'ї, психосоціальний стрес, – нові виклики, які з'явилися внаслідок російської збройної агресії. Діти повинні жити зі своїми батьками і на безпечній території. Для вирішення цієї глобальної проблеми міжнародній спільноті необхідно посилити заходи, спрямовані проти участі дітей у збройних конфліктах через посилення санкцій на російську федерацію для припинення воєнної агресії проти України.

Список використаних джерел

1. Римський статут Міжнародного-кримінального суду (редакція від 01.07.2002р.). База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 19.11.2022).
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). (редакція від 20.11.2014 р.). База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 19.11.2022).
3. Платформа Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua> (дата звернення: 04.12.2022).
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (редакція від 06.11.2022). База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 19.11.2022).
5. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2022 р. № 274. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-organizaciyi-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 19.11.2022).
6. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 302 від 17 березня 2022. База даних «Законодавство України» /Верховна Рада України. URL: [Про утворення Координаційного шт... | від 17.03.2022 № 302 \(rada.gov.ua\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF) (дата звернення: 19.11.2022).
7. Дитина не сама | Інструкція з турботи. URL: [Дитина не сама | Інструкція з турботи \(msp.gov.ua\)](https://msp.gov.ua) (дата звернення: 19.11.2022).
8. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF> (дата звернення: 19.11.2022).